

КОЛИ ІМ'Я ЗОБОВ'ЯЗУЄ: З ТРАДИЦІЇ ПРИСВОЄННЯ ІМЕН УНІВЕРСИТЕТАМ

Заклади вищої освіти завжди є рушіями соціально-політичного розвитку, осередками формування націй, центрами творення науки та інновацій. Перші університети Середньовіччя створюються перш за все як співтовариства вчених та їх учнів – як «universitas magistrorum et scholarium», об'єднання тих, хто вчить, і тих, хто навчається [1]. На початку своєї історії практично всі вони мали релігійний напрям, адже їх засновниками були здебільшого релігійні ордени. Спочатку університети існували без прив'язки до конкретного міста, а пізніше міста починають боротись за кращих професорів. З XI ст. з'являються університети у Болоньї (Італія), Парижі (Франція), Кракові (Польща), Оксфорді та Кембриджі (Англія). Королі, імператори, бургомістри у боротьбі за професорів створюють умови для їх роботи, надають привілеї та винагороди.

Саме з цього періоду бере початок європейська традиція називати університети на честь засновників та патронів. Так, Неапольський університет імені Фрідріха II є одним із найстаріших вищих навчальних закладів у Європі і носить ім'я імператора Священної Римської імперії, під час правління якого і був заснований у 1224 р. Король, бажаючи децентралізувати навчання в Італії, пішов проти волі Папи Римського і Неапольський університет став першим університетом у Європі, що діяв без папської булли [5].

Ягелонський університет (Краків, Польща) заснований Казимиром III у 1364 р., поновив свою діяльність у 1400 р. завдяки королю Польщі та Великому князю Литовському Владиславу Ягайло та пожертвам королеви Ядвіги. Спочатку університет носив назву Studium Generale, потім став Краківською академією (польською – Akademia Krakowska), пізніше Головною школою коронною (польською – Szkoła Główna Koronna) [2]. І тільки у XIX ст. отримав теперішню назву – Ягелонський університет, підкреслюючи таким чином зв'язок з династією Ягелонів, у вдячність її представникам.

В Україні також є така традиція: Харківський національний університет носить ім'я свого засновника, видатного просвітника Василя Каразіна, який зумів переконати губернську владу у необхідності відкриття в цьому місті університету [4].

Пізніше європейські університети почали отримувати імена на честь видатних науковців, що провадили свої дослідження в їх стінах. Так, один з університетів Парижу носить ім'я П'єра та Марії Кюрі (французькою – Université Pierre et Marie Curie) та названий так на честь видатного подружжя вчених, що працювали в різних дослідницьких установах Парижу наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. В Україні ім'я видатного біолога і патолога Іллі Мечникова, який певний період свого життя працював в тоді ще Новоросійському університеті в Одесі, носить Одеський національний університет.

Поширеною у країнах колишнього Радянського Союзу, зокрема і в Україні, є традиція присвоєння закладам вищої освіти імен видатних державних діячів, науковців, письменників тощо. Іноді видатні особистості, в честь яких названо університети, пов'язані з місцем знаходження закладу освіти: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки – поетеса народилася на Волині; Вінницький національний медичний університет імені Миколи Пирогова – видатний хірург та вчений у 1860–1870-х рр. проживав у Вінниці, а його забальзамоване тіло зберігається тут у музеї-садибі. Однак, є і випадки, коли університети названі на честь видатних особистостей без прив'язок до місцезнаходження, а з метою увіковічнити їх ім'я: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького [7].

Трендом незалежної України стало присвоєння університетам імен їх видатних випускників. Так, Глухівський національний педагогічний університет носить ім'я видатного режисера та письменника Олександра Довженка, який закінчив його у 1914 р. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана названий на честь свого випускника 1956 р., відомого політика та фінансиста.

Донецький національний університет від 2016 р. носить ім'я свого випускника Василя Стуса, поета, перекладача, прозаїка, літературознавця, правозахисника, Героя України. Однак, для колективу Університету ця подія стала не просто увіковіченням пам'яті видатної та непересічної особистості, а, за словами ректора Романа Гринюка, продуманим, виваженим і правильним кроком та поверненням боргу «всім тим, хто поклав своє життя в ім'я українського Донбасу» [8]. Відповідна ініціатива з присвоєння Донецькому національному університету імені Василя Стуса виникла ще в 2008–2009 н.р. серед студентів університету та активних громадських діячів (О. Федоренко, С. Федорчук, Ю. Матушак) [3]. До неї приєдналися випускники, викладачі, вчені, літератори з усієї України, звернення яких було опубліковане на сайтах газет «День» та «Інша література». Однак, через низку внутрішніх та

зовнішніх чинників за результатами конференції трудового колективу ДонНУ у лютому 2009 р. було прийнято рішення не змінювати назву Донецького національного університету і не надавати йому ім'я Стуса.

Вдруге до цього питання повернулись уже на батьківщині видатного випускника. Протягом першої половини 2016 р. з ініціативи випускника Університету О. Мацуки розгорнулась кампанія з надання Донецькому національному університету імені Василя Стуса. В результаті діяльності робочої групи з вивчення питання про перейменування університету, експертної групи, громадських обговорень 10 червня 2016 р. конференція трудового колективу ДонНУ ухвалила рішення про присвоєння Донецькому національному університету імені Василя Стуса. А 2 липня 2016 р. Міністерство освіти і науки своїм наказом підтримало цю пропозицію.

Схожість долі Василя Стуса та Університету подекуди вражає: пов'язаність міст – Донецька і Вінниці, доленосність вибору, вірність та любов до України. «Для когось із нас цей зв'язок був очевидний ще до евакуації ДонНУ, хтось відкрив його для себе тільки нещодавно, але ми прийшли до того, що університет має нести ім'я поета» [6, с. 4]. Кейс ДонНУ імені Василя Стуса щодо присвоєння імені університету, по праву, є унікальним – це не просто вшанування видатного випускника, а вияв громадянської позиції, самоідентифікація вишу, втілення єдності України, бо «Nomen Est Omen. Ім'я зобов'язує».

ЛІТЕРАТУРА

1. The Encyclopaedia Britannica: a Dictionary of Arts, Sciences, Literature and General Information. 11 ed. London; New York: Encyclopaedia Britannica Co., Ltd., 1910–1911. Vol. XXVII: Tonalite to Vesuvius. Vol. XXVIII: Vetch to Zymotic Diseases. 1911. XIV, 1064, XV, 1064 p. P. 748. URL: https://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/Universities
2. Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. Historia. URL: <http://www.uj.edu.pl/universytet-z-collegium-medicum/historia>
3. Ініціатива з надання Донецькому національному університету імені Василя Стуса. Історія ініціативи. URL: <http://stus2016.donnu.edu.ua/home/istoria-pitanna>
4. Історична довідка. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна URL: http://www.univer.kharkov.ua/ua/general/our_university/history
5. Неапольський університет імені Фрідріха II. URL: <https://uk.wikipedia.org/>
6. Соловей О. Є., Пуніна О. В., Жилін М. В. Василь Стус. Відлуння і наближення: науково-популярний нарис / ред. В. В. Мозгунов. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2017. 152 с.
7. Терендій М. Традиція чи потреба часу? *Львівська пошта*. №76 (1986) URL: <http://www.lvivpost.net/lvivnews/n/40887>
8. Шуткевич О. «Ім'я – зобов'язує». День. 26 травня 2017 р. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo-intervyu/imya-zobovyazuye>